

ГОЛАС РАДЗІМЫ

ВЫДАЕЦЦА 3 1955 ГОДА ●

● NO.14 (3422) ●

● ЧАЦВЕР, 9 КРАСАВІКА, 2015

ШТОТЫДНЁВІК “ГОЛАС РАДЗІМЫ” МОЖНА ЧЫТАЦЬ У ІНТЭРНЭЦЕ: WWW.GOLAS.BY

Прыгожы “Лянок”
У Цюмені прайшоў сольны канцэрт вядомага народнага ансамбля беларускай песні **Стар. 2**

Спявае сэрца і душа
Таленавітыя, непаўторныя, светлыя, адкрытыя... Усё гэта — салісты мінскага Народнага рускага хору імя Аляксандры Нікіцінай. **Стар. 2**

Арэлі на Яршоўскай гары
Народныя традыцыі шануюць у Іркуцкім таварыстве беларускай культуры імя Яна Чэрскага **Стар. 4**

ПАБРАЦІМЫ

Выпрабаванне праўдай

Іван Ждановіч

Алесь Адамовіч, Данііл Гранін... Імёны вядомых пісьменнікаў не толькі “з-за алфавіту” стаяць у такім парадку на вокладцы “Блакаднай кнігі”: менавіта наш зямляк задумаў яе стварэнне

Бундэстаг слухае ленынградца

Летась на пачатку года інфармагенцы паведалі: у парламенце ФРГ Гадзіна памяці ахвяраў нацызму (паводле некаторых крыніцах — нацыянал-сацыялізму) прайшла пад знакам 70-годдзя зняцця блакады Ленінграда. Перад паважнай аўдыторыяй, у якой была і канцлер Ангела Меркель, выступаў рускі пісьменнік і грамадскі дзеяч, удзельнік абароны Ленінграда, Герой Сацыялістычнай працы Данііл Гранін. І зацікавіла мяне: ці згадаў тады адзін з аўтараў “Блакаднай кнігі” пра сябра-беларуса Алеся Адамовіча, з якім разам працаваў над ёй і назваў у адным з аўтаграфу “лепшым з суаўтараў Савецкага Саюза”? Перагледзеўшы відэазапіс у інтэрнэце, пераканаўся: разы тры ён каза пра паплекніка, і ўвесь час акцэнтаваў увагу на сумеснай працы над кнігай.

У сюжэце, пададзеным на тэлеканале “Еўраньюс”,

журналісты засяродзілі ўвагу і натым, што ветэран вайны — які родам з 1919-га — трымаў больш чым паўгадзінную прамову стоячы. Хоць, бачна ў відэазапісе, тое было няпроста. “Стуль паставіць?” — шпэчуць да прамоўцы. “Нет, нет, спасибо...” — адказвае ветэран клапатлівым немкам. Стаіць, абапіраецца на кіёк. А пра што ў той момант гаварыў пісьменнік? Прыслушаем, удумаем. “Падрабязнасці [блакаднага] жыцця — іх няма ў кнігах. У кватэрах як жылі? Д’ябал блакады хаваецца ў падрабязнасцях... Людзі хадзілі да каналаў, рэчкі, вёдрамі даставалі ваду і неслі дадому. Падымацца на 4, 5, 6 паверх вельмі цяжка. Збіралі снег і тапілі, на буржуйках — жалезных печках. Палілі мэблю, паркет, разбіралі драўляныя будынкі. Праз 35 гадоў мы з беларускім пісьменнікам Адамовічам пачалі апытваць блакаднікаў: як выжывалі? Што рабілася з імі? Былі жорсткія, каб кармаць дачку... Выратаваць хоць бы дачку, што не ведала падрабязнасцяў: ёй было 12 гадоў. А маці ўсё ведала. Не дазволіла сабе памерці і не дазволіла сабе страціць ро-

Алесь Адамовіч (злева) і Данііл Гранін пад час сумеснай работы над кнігай

зум. Між іншым, дачка тая вырасла і я з ёй размаўляў. Тады яна не ведала, чым яе корміць, а праз гады даведалася. Такіх прыкладаў можна шмат прыводзіць. Уявіце, у што ператварылася жыццё блакаднікаў! У кватэрах жылі ў цемры. Завешвалі чым папала вокны, каб захаваць цяпло. Асвятлялі пакой газнічкі. Налівалі трансфарматарнае, машыннае масла. Маленчкі язычок полымя гарэў тыднямі, месяцамі”.

Быў час, калі падзеі ваяннага часу, у тым ліку і блакада Ленінграда, падаваліся ў СМІ паводле ідэалагічных клішэ. І пра тое, што казаў Данііл Гранін у бундэстагу, у савецкім друку было нельга прачытаць. Хаця, калі разабрацца, то ўсе пакутлівыя выродствы блакаднага горада ніяк не прыніжаюць

блакаднікаў — яны толькі гранічна агаляюць антыгуманную ідэалогію, дакладней — жыццезнішчальную “практыку” фашызму. Данііл Гранін сам пабачыў шмат жахаў у вайну, а потым яшчэ раз перажыў яе і перахварэў, запісваючы, рыхтуючы да друку ўспаміны блакаднікаў. І ў бундэстагу ветэрану ўдалося ўтрымацца ў прамове на тонкай грані: гаварыць пра невямерныя пакуты мільёнаў жыхароў нязломнага горада — і не “націскаць” асабліва на тое, хто даў ёй да нялюдскага жыцця.

“Блакадная кніга” цяжка ішла да чытача: аўтараў абвінавачвалі ў ачарненні савецкай рэчаіснасці (бо адкрылі жажліваю праўду, парушылі ідэалагічныя каноны...), і пэўны час хроніка блакаднага Ленінграда, як яе

цяпер называюць, не магла пабачыць свет. А сябры-ветэраны шукалі ў мінулым адказы на вечныя пытанні быцця. “Калі мы пісалі з Адамовічам “Блакадную кнігу”, я заўсёды пытаў: якім чынам вы засталіся жывыя, як выжылі? — казаў у бундэстагу Гранін. — З апоўдню многіх людзей відаць было: выжывалі большай часткай — не ўсе, вядома — большай часткай тыя, хто ратаваў іншых. Хадзілі ў чаргу, прыносілі ваду, палілі, даглядалі нямоглых... Уратаваліся тыя, хто ратаваў іншых. Гэты высокі ўзровень спачування і міласэрнасці — тыповае пачуццё блакаднага жыцця. Гэта дапамагло выстаяць людзям. Задача тых, хто быў у горадзе і не прымаў удзелу ў баявых дзеяннях, была: застацца людзьмі”.

→ **Стар. 3**

ВЕСТКІ

Фарбы вясны

Кацярына Князева

Міжнародны міжвузаўскі фест сучаснага танца “Зрабі крок наперад!” у пяты раз праходзіць у Віцебску

Фэст сабраў на канцэртных пляцоўках горада і ў Доме культуры Акадэміі ветэрынарнай медыцыны больш за 200 удзельнікаў з 18 устаноў вышэйшай адукацыі Беларусі, Расіі ды Украіны. Лепшыя студэнцкія харэаграфічныя калектывы з Мінска, Віцебска, Полацка, Масквы, Смаленска, Санкт-Пецярбурга, Вялікіх Лук, Растова-на-Доне, Кіева паказваюць свае таленты ў конкурсах па розных напрамках танца. Урачыстае адкрыццё фесту прайшло ў Нацыянальным акадэмічным драмтэатры імя Якуба Коласа.

Конкурс падзелены на два блокі. У першым — гурты, што танцуюць у стылі show-dance, krump, jazz-funk, hip-hop. У другім выступаць тыя, хто любіць стыль мадэрн, джаз-мадэрн і кантэмпарары, будуць і аднаактныя балеты на тэму “Сон у гучнай цішыні”. Сёлета разам з праграмай пашырыўся і прызавы фонд, цікаваць да фесту ў горадзе — велізарная.

У фестывальнай праграме запланаваны майстар-класы, творчыя сустрэчы. Адукацыйныя праграмы прадставяць знакамітыя харэографы Аляксандр Зенчанка, Вольга Лабоўкіна, Аляксандр Натараў. Прадстаўнікі маладога пакалення аддалі даніну павагі і памяці загінулым героям пад час грамадзянска-патрыятычнай акцыі “Горад сяброў — горад Віцебск”: усклалі кветкі на плошчы Перамогі да мемарыяльнага комплексу «Савецкім воінам-вызваліцелям, партызанам і падпольшчыкам”.

Арганізатары фесту — Віцебская дзяржаўная акадэмія ветэрынарнай медыцыны і пярвічная арганізацыя БРСМ ВНУ, іх падтрымала Федэрацыя прафсаюзаў Беларусі.

ТРАДЫЦЫ

Вялікдзень — свята дабрыні

У народнага свята, якое шырока адзначаецца ў Беларусі, глыбокія славянскія карані

Жыццесвярдзальнае Велікоднае свята звязваюць з набажэнствам у царкве ці касцёле, асвячэннем фарбаваных яек, пірагоў ды іншай ежы. Між тым фалькларысты, якія даследуюць карані традыцыі,

перакананы: Вялікдзень — старажытнае славянскае свята сустрэчы новага года. Увесну раней сустракалі яго: па календары земляробаў. А з прыходам хрысціянства адбыліся вялікія змены ў культурным жыцці нашых продкаў. У прыватнасці, у тым жа прыкладна на веснавыя дні яны пачалі святкаваць і Пасху — трады-

цыю з Усходу. Тое “культурнае змаганне” прадаўжаецца і па сёння. Згадаем абрад валачобніцтва, які меў аграрна-магічны сэнс. Гэта яўна не хрысціянская традыцыя, а славянская, язычніцкая. У кнізе “Беларускія народныя абрады” (Мн., 1994) прыводзіцца самае першае з вядомых цяпер згаданне пра

валачобны абрад. У пасланні Іаана з Вішні князю Васілю Астрожскаму, пісаным у канцы XVI стагоддзя, служка царквы звяртаецца да прадстаўніка свецкай улады, а таксама да ўсіх праваслаўных хрысціян у Малой Расіі з заклікам выкараняць язычніцкія звычаі, сярод якіх называецца і валачаванне. У той жа кнізе знаходзім, што

Велікодны стол — гэта твор мастацтва

розныя даследчыкі бачаць валачужніцтвам-вандроўніцтвам. Пагадзіцеся, гэта зусім не мае дачынення да традыцый хрысціянства. → **Стар. 4**

СУПЛЯМЕННІКІ

Прыгожы “Лянок”

У Цюмені прайшоў сольны канцэрт вядомага народнага ансамбля беларускай песні

Пра гэты гурт, якім кіруе Клаўдзія Зуева, выдатніца народнай асветы Расіі, добра ведаюць чытачы “Голасу Радзімы”. Вось і на гэты раз Клаўдзія Міхайлаўна прыклала шмат сіл, каб парадаваць і здзівіць прыхільнікаў гурта. “Ляноўцы” выйшлі на сцэну з залы, спявалі сваю каронную песню “Ох і сеяла Ульяніца лянок” і сеялі перад сабой збожжа з кошыкаў-сявенек. І такая дзея, пэўна ж, сімвалізавала пасеяныя імі на Цюменскай зямлі дабро, шчодрасць беларускай душы, традыцыі народнай культуры.

Іх песні — заўсёды душэўныя, заўсёды абуджаюць высокія, светлыя пачуцці. Цудоўна гучала акапэльная народная “Гарэла сосна”, запісаная калісь у Гомельскай вобласці. А потым паплылі, паляцелі і іншыя чароўныя творы: “Скажы мне, далёкая Радзіма”, “Беларусь — імя святое”, “Крынічэнька”, “Мы вам жадаем... Паказвалі майстэрства дуэты “Сустрэча”, “Каханне” і тры “Радзіміч” (мужчынскае) ды “Рэчэнька” — яны склаліся за 16 гадоў “пад крылом” “Лянка”. Высту-

Беларускі “Лянок” каларытна глядзіцца на фоне снегу і сібірскіх бяроз

пілі сямейныя дуэты Святланы і Сяргея Яфімчыкаў, Марыі ды Мікалая Піскуноў, парадавалі глядачоў Алена Гардубей і Святлана Фёдарова. Паказаў сваё высокае майстэрства і Аляксандр Вахнічаў, нязменны акампаўнітар ансамбля, лаўрэат і дыпламант розных фестываляў ды конкурсаў. Ну проста сусор’е талентаў!

У складзе “Лянка” другі год выступаюць і ўдзельнікі сямейнага вэб-кальнага гурта “Спадчына”: Марыя і Мікалай Піскуны, Надзея Падкарытава (іх дачка). А дапаўнялі кан-

цэртную праграму вершы ў выкананні цюменскіх школьнікаў ды танцы харэаграфічнага гурта “Акварэль”. “Кожны чалавек, які любіць зямлю, на якой нарадзіўся, які ўбірае ў сябе традыцыі і добрыя справы продкаў, становіцца моцным і мудрым, — звярнулася да глядачоў Клаўдзія Зуева. — Народная песня жыве ў душы, у сэрцы кожнага чалавека — і перадаецца з пакалення ў пакаленне. І мы ў гэтай справе як можам — спрыяем тым, хто цягнецца да сапраўнай прыгажосці. Тонхай і надалей наш “Лянок” застаецца для ўсіх сімвалам прыгажосці, працавітасці, чысціні, абярэгам для душы і цела — як і тое беларускае палатно, якое ткуць з лёну. Цюменскі паэт Іван Радкавец прысвяціў нашаму гурту цёплы радкі: “Здесь обычаи в народе прежние./ Их оберегают даль и ширь./ Пой, “Лянок”! Пусть переливы нежные/ Восхитят морозную Сибирь”. Што ж: будзем і

надалей вас захапляць!”

Старшыня беларускай суполкі ў Цюмені Сяргей Яфімчык і сам, і жонка яго Святлана — актыўныя спевакі “Лянка”. Сяргей Аляксандравіч лічыць, што дзякуючы багатаму і прыгожаму досведу “ляноўцаў” асвоены вялікі пласт песеннага мастацтва, пераважна беларускага. Даніну павагі літаратурнаму настаўніку Якуб Колас аддаў у 1937 годзе, калі пераставіў па-беларуску паэму “Палтава”.

Пра тое, што лучыць творцаў, як у святле таленту Пушкіна ўзрастаў Якуб Колас, гаварылі на адкрыцці выставы “Пушкінскае гняздо” ў Вільнюсе ў кантэксте культуры XIX — пачатку XX стагоддзяў. Яна зроблена на матэрыялах фондаў вільнюскага Літаратурнага музея А. С. Пушкіна і знаёміць наведнікаў з домам-сядзібай Маркучай (цэнтр памяці пра паэта ў горадзе), а фотаздымкі стогадовай даўніны паказваюць тагачасны ўклад жыцця, моду і звычкі жыхароў сядзібы. Ёсць на выставе і рэчы з фондаў Гістарычнага музея Беларусі.

ВЕСТКІ

У святле таленту

Іван Іванаў

У Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа працуе выстава, прысвечаная Аляксандру Пушкіну

Якуб Колас, як вядома, з вялікай павагай і захапленнем ставіўся да паэзіі Аляксандра Пушкіна, які істотна паўплываў і на светапогляд, і на тое, як склаўся паэтычны шлях Песняра. Колас узгадваў, што ў дзіцячыя гады ў ягонай пастушковай сумцы “лежал небольшой, изрядно потрёпанный томик пушкинской поэзии. Я мог прочесть наизусть от начала до конца “Полтаву”, “Братьев-разбойников”, “Цыган” и много лирических стихотворений”. Іншы раз ён казаў: не было б пушкінскіх “Яўгенія Анегіна”, “Меднага конніка”, “Капітанскай дачкі”, казак пісьменніка, то не было б, магчыма, і коласаўскіх паэмаў “Новая зямля”, “Хата рыбака”, шматлікай лірыкі і прозы. Даніну павагі літаратурнаму настаўніку Якуб Колас аддаў у 1937 годзе, калі пераставіў па-беларуску паэму “Палтава”.

Пра тое, што лучыць творцаў, як у святле таленту Пушкіна ўзрастаў Якуб Колас, гаварылі на адкрыцці выставы “Пушкінскае гняздо” ў Вільнюсе ў кантэксте культуры XIX — пачатку XX стагоддзяў. Яна зроблена на матэрыялах фондаў вільнюскага Літаратурнага музея А. С. Пушкіна і знаёміць наведнікаў з домам-сядзібай Маркучай (цэнтр памяці пра паэта ў горадзе), а фотаздымкі стогадовай даўніны паказваюць тагачасны ўклад жыцця, моду і звычкі жыхароў сядзібы. Ёсць на выставе і рэчы з фондаў Гістарычнага музея Беларусі.

СУПОЛЬНАСЦЬ

Спявае сэрца і душа

Іна Ганчаровіч

Таленавітыя, непаўторныя, светлыя, адкрытыя... Усё гэта — салісты мінскага Народнага рускага хору імя Аляксандры Нікіцінай.

Можна іншыя словы падабраць, апісваючы артыстаў. І значна цяжэй мне выка-

заць захапленне іх творчасцю. Спяваюць так прыгожа і самазабыўна, што праймае да слёз, да паколвання сэрца, аж мурашкі па скуры... Між тым не магу аднесці сябе да прыхільнікаў самадзейнасці. Лічу: любую справу трэба рабіць прафесійна. Таму і рэдакцыйнае заданне — наведаць канцэрт хору і напісаць пра яго — не выклікала

Даведка ГР.

Народны рускі хор імя Аляксандры Нікіцінай створаны ў 1996 годзе пры Мінскім гарадскім таварыстве рускай культуры “Русь”. Першы кіраўнік — заслужаная работніца культуры Аляксандра Пятроўна Нікіціна. З мая 1997-га хорам кіруе Інэса Барысава. У рэпертуары больш за 100 рускіх, беларускіх, украінскіх народных песень і рамансаў. Штогод хор праводзіць больш за 20 канцэртаў. Пастаянны ўдзельнік гарадскіх і раённых святаў, Рэспубліканскага фестывалю нацыянальных культур, удзельнік міжнародных фестываляў суайчыннікаў, выступае ў зборных канцэртах. Па выніках VI Усебеларускага фестывалю нацыянальных культур Камісія па справах ЮНЕСКА Беларусі ўшанаваны дыпламам за плённы ўдзел у развіцці міжкультурнага дыялогу і высокамастацкае ўвасабленне адметных нацыянальных традыцый. У 2008-м хор удастоены звання “народны”.

энтузіязму. Помніцца з юнацтва: строгія цёткі-дзядзькі спяваюць нешта ў славу сацыялізму і кампартыі. А сяброўка па-філасофску заўважыла: схадзі, жыццё поўнае парадоксаў. Маўляў, ёсць спевакі, што нот не ведаюць, а спяваць як! Нагадала пра Бернэса, Шульжэнку...

У Палацы культуры “Мінскі трактарны завод” здзіўлюся на публіку: дамы за 70, шмат мужчын, маладыя парачкі — модна апранутыя, з айфонамі... Вось нечаканасць! Хутка запаўнялася зала. Не было мітусні, эпатажу. Адчувалася: чакаюць чагосьці важнага і значнага. Вось на сцэну пад зладжаныя апладысменты выйшлі артысты ў яркіх рускіх строях. Першыя акорды баяна, зала замірае... І тое, што далей адбываецца, не паддаецца разуменню. З першых гукаў хор зачароўвае мяне непаўторным тэмбрам, чысцінёй і плаўнасцю галасоў. Гучаць песні ваенных гадоў, рускія народныя, аўтарскія.

Народны рускі хор імя Аляксандры Нікіцінай хутка адзначыць 20-годдзе

Многія ведаю з дзяцінства, некаторыя чула раней. Але такога выканання не сустракала. Няма празмернага ўзбуджэння, пафасу. Пра такое кажуць: спявае сэрца і душа. А спяваюць “нікіцінцы” з такім пачуццём, аддачай, што — дрыжыкі па целе.

Сапраўдным адкрыццём для мяне стала песня А. Пахмутавай і М. Дабранравава “Горькая моя Родина”.

Упершыню чула яе. Цудоўна! Вельмі актуальна. У песні і боль, і трывога, і вялікая вера. А як прыгожа і самазабыўна яе спявала салістка — быццам дзялілася сваёй душой. Ад яе голасу на вачах многіх з’явіліся слёзы, ад слоў душа трапятала. Мне здалася: і ў салісткі ад пачуццяў часам перахапляла дыханне. Гэта сапраўдны гімн славянам. Такое хочацца вывучыць і спя-

ваць самай.

Канцэрт праляцеў хутка, пакінуўшы адчуванне: мала! Яшчэ б пару песень! Яшчэ б паўтарыць некаторыя... Не верылася, што спявалі рабочыя, служачыя, хатнія гаспадыні, пенсіянеры. Займаюцца спевамі гадзіны па 3-4 на тыдзень. Самадзейныя артысты, але найвышэйшай якасці. Богам адораныя, Небам пацалаваныя...

ПАБРАЦІМЫ

Выпрабаванне праўдай

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

І толькі ў канцы выступу ветэран агучвае няпростае пытанне, якое ўзнікала ў стваральнікаў кнігі: “Як жа так? На нямецкім баку цудоўна ведалі, што адбываецца ў горадзе: ад перабержчыкаў, засланных агентаў. Значыць жахі не толькі голаду — існавання людзей у тых умовах. І чакалі... Чакаць можна месяц, два, тры... Але чакалі 900 дзён! Салдаты павінны ваяваць з салдатамі. Война — гэта чыста салдацкая справа. А тут быў засланы голад, які ваяваў замест салдат. Я, будучы на пярэднім краі, не мог доўга прабачыць немцам чакання капітуляцыі, дакладней — чакання гібелі. Ад голаду... За гэтыя гады і памяць паблякла, і я разумею: вайна, якую і я прайшоў — гэта заўсёды гразі і кроў. Любая вайна...”

У каго з чытачоў “Голасу Радзімы” ёсць магчымасць — паглядзіце, паслухайце выступленне мужа нага ланіградца Данііла Граніна ў бундэстагу. Дарэчы, ветэрана з непакорнага горада немцы віталі ў канцы прамовы апладысмантамі, стоячы.

“...І галадалі па-рознаму, і паміралі па-рознаму”

У многіх узнікае пытанне: як два літаратары, жывучы ў розных гарадах, працавалі над адной кнігай? Звесткі на гэты конт знаходзім у публікацыі Данііла Граніна “Гісторыя стварэння “Блакаднай кнігі” ў часопісе “Дружба народаў” (2002, №11). Спачатку аўтар расказвае пра свой ваенны досвед, і паколькі “за час блакады я ў горадзе быў разы два ці тры”, апісвае, што там бачыў. Лічыў, ведае, што такое блакада. І вось прызнанне: “Калі да мяне ў семдзясят чацвёртым годзе прыехаў Алесь Адамовіч і прапанаваў пісаць кнігу пра блакаду, запісваць аповеды блакаднікаў — я адмовіўся. Лічыў, што пра блакаду ўсё вядома”. Адамовіч доўга яго ўтаварваў, “некалькі дзён ішлі гэтыя перамовы. Нарэшце, паколькі ў нас былі даўнія, сяброўскія стасункі, ён утаварыў хая б паехаць паслухаць аповед яго знаёмай блакадніцы”. І быў адзін аповед, потым — другая блакадніца... “Карацей, я пабачыў, што існавала пад час блакады невядомое мне ўнутрысямейнае і ўнутрыдушыўнае жыццё людзей, якое складалася з падрабязнасцяў, дэталей, кранальных і страшных, незвычайных. Урэшце рэшт я даў згоду”.

Як ішла “прыпірка” двух вядомых ужо пісьменнікаў адзін да другога? “Мне ўсё гэта было дзіўна, паколькі ніколі не працаваў удвух, і яшчэ — Адамовіч не ланіградзец. Ён беларус. Прайшоў вайну зусім не такую, як я. Партызанскую. У тым заключалася розніца нашых уяўленняў пра вайну, пра фронт. Але, як потым высветлілася, гэта мела свае перавагі. Яго наіўны і абсалютна свежы погляд на Ланіград, на ланіградскае жыццё, увогуле на жыццё вялікага горада, дапамагаў яму бачыць тое, што для мяне даўно сцерлася”.

Алесь Адамовіч і Данііл Гранін пачалі працаваць разам, гэта сярэдзіна і канец 70-х. Хадзілі па розных дамах, кватэрах — блакаднікі іх “перадавалі” зрукурукі. Слухалі, запісвалі аповеды

на магнітафон. Потым раздзяліліся, каб запісаць па больш людзей: “У кожнага аказалася свая трагедыя, свая драма, свая гісторыя, свае смерці. Людзі і галадалі па-рознаму, і паміралі па-рознаму... Мы набралі сто аповедаў — і нічога не паўтарылася”. Праца вялізная: кожны аповед, калі “пераводзіўся” з плёнкі на паперу, займаў 20-30 старонак. Знайшліся дзве блакадніцы-стэнаграфісткі, Ніна Ільвічэна і Соф’я, якія пагадзіліся бясплатна здымаць тэксты. Але пісьменнікі “не маглі пайсці на тое, бо гэта была — п’якельная праца”. Урэшце сабралі 200 аповедаў, прыкладна 4000 старонак. Пакутліва шукалі: што гэта будзе за кніга? То ж не калаж, не зборнік успамінаў...

Яшчэ прызнанне Данііла Граніна: з палавіны працы сябры зразумелі, што “надрукаваць гэту кнігу будзе амаль немагчыма”. Існаваў на той час устойлівы, акамянелы стэрэатып ідэалогіі блакады. Гэта — гераічная эпопея. Подзвіг ланіградцаў, якія не здалі горада, адстаялі яго.

Дзвяцьсот дзён блакады. Адзіны горад у гісторыі Другой сусветнай вайны, у гісторыі нашай Вялікай Айчыннай вайны, які не здаўся. І — усё! На Нюрнбергскім працэсе было зафіксавана, што загінула шэсцьсот шэсцьдзясят тысяч чалавек. Ніводнага больш! Мы хутка зразумелі, што гэтага лічба прыменшана значна. А галоўнае — што справа не ў гераізме. Урэшце рэшт, для многіх гэта быў вымушаны гераізм. Гераізм заключаўся ў іншым. Гэта быў гераізм унутрысямейны, унутрыкватэрны, дзе людзі пакутавалі, гінулі, пракліналі; дзе здзяйсняліся неверагодныя ўчынкi, выкліканыя голадам, маразамі, абстраэлам. Гэта была эпопея пакут чалавечых. Гэта была гісторыя не дзевяцісот дзён подзвігу, а дзевяцісот дзён невыносных мучэнняў. Што, вядома, не адпавядала пафасу подзвігу, таго, што трывала ўвайшоў у гісторыю Вялікай Айчыннай вайны”. І ўсё ж пісьменнікі прадаўжалі цяжкую працу.

Шмат падрабязнасцяў ёсць у споведзі Данііла Граніна. У прыватнасці, што абодва пісьменнікі слухалі такія страшныя аповеды, што “нават сёння, цяпер не ўсё можна расказаць. Мы, вядома, запісвалі, але гэта было невыносна. І гэтую

невыноснасць, гэты натуралізм жыцця блакаднага адкрываць чытачу немагчыма, ёсць нейкія межы і ў літаратуры”. Далей яны абодва пахварэлі. “Наслухаўшыся тых аповедаў, тых рыданняў, істэрый і слёз, захварэў Алесь Адамовіч. Ён злёг тут у бальніцы, у Ланіградзе: нервовая хвароба. Потым злёг і я. Таму што адна справа — адзін аповед паслухаць, а калі за ім — другі, трэці, дзясяты, і ўсё гэта ўспрымаць... невыносна”. Былі ў стваральнікаў кнігі і канфлікты — са сваркамі, рваннем рукапісаў ды іх выкіданнем... Але яны ўсё ж змаглі знайсці паразуменне і зрабілі кнігу! І праз усё наймаверныя перашкоды змаглі надрукаваць яе.

Горкае прызнанне робіць Данііл Гранін, згадваючы жорсткую барацьбу 70-х-80-х за кнігу, а значыць і за праўду пра вайну: “Кніга гэтая была для нас ланцугом адкрыццяў. Мы п а б а ч ы л і,

што людзі ў час блакады ставіліся адзін да другога значна больш сардэчна, гуманна і міласэрна, чым тады, у канцы 70-х. Што цяпер ідзе працэс дэгуманізацыі людзей, ачаршчэння, бессардэчнасці; блакада ў гэтым сэнсе прыклад таго, як у страшных умовах людзі не дазвалялі сабе эгаізму, які і ў 70-я, і сёння дазваляюць сабе”. Дарэчы, падрыхтаваную для “Блакаднай кнігі” главу “Ланіградская справа”, піша ў часопісе “Дружба народаў” Данііл Гранін, “устаўіць у першае выданне нам з Алесем Адамовічам не ўдалося. Выдаўцы, цензура адваргалі ўсе нашы спробы. Між тым без гэтай главы многае ў лёсе пасляваеннага горада, у лёсе блакаднікаў, да і ў гісторыі блакады, было незразумелым... “Поіскі ворагаў”, перастрахоўкі сталі “ланіградскім сіндромам”. Горад быў знявечаны страхам. І ўсё ж у лагемных сваіх глыбнях ён зберагаў памяць пра мяцежнае свабодадумства, ён павінен быў узрадыцца, вярнуцца да свайго еўрапейскага прызначэння...”

Алесь Адамовіч, Галіна Гарэцкая, Янка Брыль у Мінску. 1983

Адкуль ідэя “Блакаднай кнігі”?

У сваіх публікацыях Данііл Гранін спрабуе вытлумачыць, чаму для працы над “Блакаднай кнігай” Адамовіч выбраў яго. З іх і вынікае, хто ж быў галоўным, вядучым у пабрацімскай беларуска-піцёрскай творчай звязцы. Яны абодва былі на той час аўтарамі часопіса “Новый мир”, удзельнікамі вайны, і таму ўжо “сваімі”, блізкімі па духу. Па просьбе рэдакцыі Гранін напісаў вялікую рэцэнзію на “Хатынскую аповесць” Алеся Адамовіча (за якую, дарэчы, у 1976-м пісьменнік атрымаў Дзяржпрэмію БССР), і з таго часу дружба вочна-завочная ў нас павялася. Калі ён патэлефанаваў з Мінска і сказаў, што хоча прыехаць пабачыцца са мной, я кажу: прыязджай, вядома.

Ён хітры быў чалавек. Вясковая хітрасць у ім была. Прыехаў і пачаў мяне ўтаварваць... Каштоўнае і такое сведчанне Граніна: “Адкуль у яго увогуле ўзнікла ідэя такой кнігі? З папярэдняй працы, якая называлася “Я з вогненнай вёскі”, ён яе пісаў разам з беларускімі пісьменнікамі — Янкам Брылём і Уладзімірам Калеснікам. (Кніга выйшла ў Беларусі ў 1975-м. — Аўт.) Яны апыталі людзей, якія ў час вайны ў Беларусі ўратаваліся са знішчаных вёсак, змаглі ўцічы, запісалі іх аповеды. Гэта таксама цяжкія, страшныя аповеды. Кніга мела поспех у Беларусі, выходзіла і за мяжой. Гэтая праца натхніла Алеся. І яму прыйшло ў галаву: давай зробім тое ж самае на ланіградскім блакадным матэрыяле”.

Сазбалельм сэрцам, напоўненым ужо болей ад чужых пакут, браўся за новую працу Алесь Адамовіч. Пэўна, і не натхненне, светлае ды радаснае, рухала ім — хутчэй жадаанне аднавіць справядлівасць, данесці праўду нашчадкам, даць слова блакаднікам-пакутнікам, хто ў сілу абставінаў аказаўся прыніжаным і

забытым. Магчыма, можа расказаць і Данііл Гранін, якую ролю адыгралі ў тым, што з’явілася “Блакадная кніга”, ланіградскія беларусы. І як увогуле — чаму гэта раптам? — трапіў Алесь Адамовіч у Ланіград.

Пра тое, у прыватнасці, ішла гаворка на Вечарыне памяці Алеся Адамовіча (яго не стала ў 1994-м) напрыканцы студзеня ў мінскім Палацы мастацтва — то была ініцыятыва дачкі пісьменніка, Наталлі Адамовіч. Тады ж прэзентаваліся і 4 яго кнігі: том у “Залатой серыі” выдавецтва “Беларускі кнігазбор”, кніга “Карателі” з выдавецтва “Попурры”, “Блакадная кніга”, што прыгожа, з каштоўным пасляслоўем Наталлі Адамовіч выйшла летась у Санкт-Пецярбурзе, і кніга “Khatyn” (пераклад на англійскую мову “Хатынскай аповесці”), што выйшла ў Лондане. На вечарыне згадвалі: Алесь Адамовіч у 70-я працаваў у Інстытуце літаратуры АН БССР і па працоўных справах сустракаўся з блізкімі людзьмі вядомага цяпер класіка літаратуры, а раней беспадстаўна рэпрэсаванага і ў 1938-м расстралянага пісьменніка Максіма Гарэцкага: кніга Алеся Адамовіча пра яго “Браму скарбаў сваіх адчыняю...” выйшла ў Мінску ў 1980-м. Жылі Гарэцкія не толькі ў Беларусі: брата пісьменніка, акадэміка-геолага Гаўрылу Гарэцкага, жонку пісьменніка Леанілу Чарняўскую-Гарэцкую і яго дачку Галіну Гарэцкую Адамовіч наведваў у Ланіградзе. І менавіта Галіна Гарэцкая расказала яму там некалькі жывых блакадных гісторый. Пазнаёміла з жанчынай-блакадніцай: тая жыла побач, у той жа камунальнай кватэры.

Тады Адамовіч і задумаў стварыць кнігу: пакуль жывыя людзі, якія прайшлі праз блакаду. Гэта, меркаваў, павінны быць успаміны сведкаў, відавочцаў трагедыі. Аднак, жывучы ў Мінску, разумеў: аднаму не справіцца. І шукаў аднадумцаў сярод піцёрскіх калег. Ведаў, што рабіць такую працу спадручней удвух ці ўтрох. І ніхто на першым часе, казала Наталлі Адамовіч, не згадзіўся дапамагаць яму ў Піцеры. З дзённікавых запісаў Алеся Адамовіча вядома, што, у прыватнасці, ён прапанаваў супрацу і празаіку Фёдару Абрамаву, ды той адмовіўся. А Граніна ўдалося ўтаварыць. “Ланіград блакадны №1. Робатэць пачалі 5 апреля 1975 г.” — гэты запіс Адамовіча, знойдзены ў яго бланках дачкою, і можна лічыць “пунктам адліку” тае працы.

На першым асобніку “Блакаднай кнігі”, калі яна выйшла ў 1979-м у маскоўскім выдавецтве “Советский писатель”, аўтары надпісалі: “Галіне Максімаўне Гарэцкай. Той, дзякуючы якой нарадзілася гэтая кніга”. Вось як прызналі абодва яе заслугу ў стварэнні кнігі. Да 70-годдзя Перамогі кніга падрыхтавана да перавыдання і ў выдавецтве “Мастацкая літаратура”.

ТРАДЫЦЫ

Вялікдзень — свята дабрыні

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

Для мяне ў святкаванні Вялікадня, і нават у тым, што збераглася ў беларусаў сама гэтая старажытная назва, нягледзячы на доўгі чым 1000-гадовую хрысціянскую традыцыю, бачыцца сама сутнасць душы беларускай. Мы жывыя як народ, бо трымаемся найперш за свае карані, за традыцыі роднай зямлі. Як нельга зярнятку ўзрастаці на бесплодным камені, так і чалавеку немагчыма выжыць, ацалець, даць працяг роду ў духоўнай пустэчы. Вось таму і жывуць беларусы ў веры, у шанаванні спадчыны, памятаюць і прадаўжаюць, часам і на сучасны лад, народныя абрады, звычкі, традыцыі. З пакалення ў пакаленне жыве і Вялікдзень, ці Уваскрасенне Хрыстова. А як, дарэчы, рыхтуюцца ў народзе яго сустракаць? Напярэдадні Вялікадня, гэта значыць у дні Вялікага паста, ёсць традыцыя: не ладзіць вяселлі ды іншыя гулянькі. Гарэлка не піць, не сварыцца. Робіцца прыборка ў хаце і вакол яе. Раней верылі: Ісус можа ў свята зайсці ў кожную хату, і менавіта да цябе ў госці, таму і гатавалі смачную, разнастайную ежу для частавання высокага госця. Выпякалі булкі-пірагі, фарбавалі цыбульнікам ці распісвалі велікодных яйкі...

А ці ведаеце, што ў вёсках некаторых і цяпер раненька на Вялікдзень падымаюцца людзі ды паглядзець ідуць, як радуецца свята само сонейка? Для таго бралі матавыя шкельцы. А сонца ж пераліваецца рознымі колерамі. І птушкі, кажуць, у гэты дзень спяваюць веселей.

Многія, магчыма, памятаюць з дзяцінства, як іх маці ці бабуля ўранні

прыходзілі з царквы, з Усяночнай. Усе падымаліся, акуратна ўмываліся: важна, каб кропелькі ў свята не падалі на падлогу. А потым па твары трэба павадзіць свяцонным яйкам: гэта каб ён быў заўсёды чыстым, без болек.

Святочна апранутыя, усе супольна маліліся са свечкамі перад хатнімі абразамі, а потым сядалі за святочны стол. Першымі каштавалі свяцонныя стравы: разгаўляліся імі пасля паста. Пачыналі гуляць яйкамі і ў біткі.

На Вялікдзень і цяпер усе вітаюцца словамі "Хрыстос уваскрос", а ў адказ чуоць: "Сапраўды ўваскрос!". Затым тройчы цалуюцца, частуюць адзін другога яйкамі, цукеркамі, жадаюць добра і здароўя. А на вясковых вуліцах ладзіліся Велікодныя гульні. Качалі, напрыклад, яйкі па жалабку — чыё далей закоціцца? І гульня ў біткі мела розныя варыяцыі. Па вёсках ад хаты да хаты хадзілі валачобнікі, спявалі адпаведныя песні: "Валачобныя — людзі добрыя, / Валачыліся, намачыліся, / Зайшлі да бабкі — падсушыліся. / І дала ім бабка яечка, / Валачобнікі развіталіся, / Доўга з бабкаю цалаваліся". На першы дзень Вялікадня, лічылася, такое свята, што нават у печы не палілі. На другі дзень бабкі неслі ўнукам падарункі і казалі: "Дай Бог за год даждаці ды зноў Вялікдзень сустракаці!"

Прыемна, што цяпер і ў гарадское жыццё вяртаецца супольнае святкаванне Вялікадня. Сябраваюцца душы людзей у хвалях дабрыні. Прыемна, што ля вялікіх дамоў у Мінску ды іншых гарадах граюць гармонікі, гучаць спевы. Так перадаюцца духоўныя традыцыі. У

Велікоднае свята з беларускім каларытам у Цюмені

Качанне як — адна з традыцыйных велікодных забаў

святочныя дні мы ўспамінаем сваіх продкаў, а ў некаторых месцах ідуць на могілкі з пачастункамі іх душам. Хутка і Радаўніца, свята называюць яшчэ Наўскі Вялікдзень, а таксама: Раданіца, Радуніца, Радаўніцкія Дзяды, Наві Дзень. Нагадаю, што наўямі ў продкаў-славян называлі тых, хто адышоў у іншы свет. Лічыцца ў славянскай традыцыі, што яны становяцца багамі — ахоўваюць род і спрыяюць яму ці, калі спадчыннікі вядуць сябе непрыстойна, гневаюцца на іх. І ўсё-ўсё бачаць...

Шлю прывітанне супляменнікам, што жывуць удалечыні ад Бацькаўшчыны. Нізкі паклон вам! Давайце памятаць: тысячы нашых суродзічаў пагінулі, памерлі ўдалечыні ад роднай зямлі. Тое важна ў год 70-годдзя Вялікай Перамогі. І мой бацька, дарэчы, загінуў у тую жорсткую вайну — я ніколі яго не бачыў,

не сказаў яму беларускае слова "тата". Можна, таму і напісаў песню "Матуліна хата", прысвечаную ўсім мамам на зямлі: "Родны прытулак — матуліна хата, / Родны з дзяцінства парог... / Ты выпраўляла, ты сустракала — / Нізкі табе, дарагая, паклон..." А прыпеў у яе такі: "Маці, матуля, мама... / Слова няма даражэй, / Маці, матуля, мама... / Ты ўсіх на свеце мілей". Песню цяпер выконвае вядомы на Беларусі ансамбль "Бяседа", прэм'ера была ў Палацы Рэспублікі і на першым канала Беларускага радыё. Музыку напісаў Сяргей Страх, аранжыраваў заслужаны артыст Беларусі Аляксандр Крамка. Спадзяюся, песня глянца і кіраўнікам беларускіх творчых гуртоў замежжа.

Са святам Вялікадня вас, паважаныя супляменнікі! Хай грэюць нашы душы традыцыі продкаў.

Мікола Котаў, фалькларыст

ВЕСТКІ

Шубуршун у Татарстане

Наталля Асмола

Казкі Алеся Карлюкевіча асобнымі зборнікамі выходзілі ў Кіеве, Баку, Ашхабадзе, Душанбэ. Нядаўна яго кніга "Казкі Белавежжа" выйшла і ў Расіі.

У Набрэжных Чаўнах накладам 1000 асобнікаў пабачыла свет кніга А. Карлюкевіча "Казкі Белавежжа": па-руску і па-татарску. Пад вокладкай кнігі, адрасаванай дзецям, выйшлі тры казкі: "Шубуршун вяртаецца да рэчкі", "Як Зайка Бяляк Мядзведзя Таптыгіна выратаваў", "Памылка першакласніцы Святланкі". Нарускую мову іх пераклалі Ірына Шаўлякова, Юрый Сапажкоў, на татарскую — Лейла Гыймадзіева. Малючкі Вольгі Бяловай-Недавізіі.

Казкі выйшлі ў выдавецтве "Идел-Пресс", якое ўзначальвае ў Татарстане Вера Хамідуліна. "Выдаўцы імкнуцца выбраць сярод сучаснай літаратуры тое, што павінна прыцягнуць увагу юнага чытача, — гаворыць народны паэт Татарстана Роберт Мінулін. — Прыемна, што да аўтараў серыі "Сучасныя аўтары — дзецям", якія жывуць і працуюць у Татарстане, далучыўся і Аляксей Карлюкевіч, літаратар з Беларусі. І ўвага да яго творчасці не выпадковая: раней яго казкі друкаваліся ў нашай перыёдыцы. Я і перадаў яго тэксты калегам, каб пераклалі на татарскую мову".

Гэта не першая кніга земляка ў замежжы. Казкі яго зборнікамі выходзілі ў Кіеве, Баку, Ашхабадзе, Душанбэ. А яшчэ ў розных перыядычных выданнях на літоўскай, сербскай, чачэнскай, удмурцкай, украінскай, казахскай, татарскай ды іншых мовах. Піша Аляксей Карлюкевіч па-беларуску, у ліку яго перакладчыкаў на рускую мову — Рыма Ханінава, Ірына Шаўлякова, Юрый Сапажкоў, Алег Ждан. Двойчы ў Мінску выходзілі кнігі казак пісьменніка і ў перакладзе на рускую мову: "Белка пішет сочинение" і "Путешествие Шубуршуна".

СУЛАДЗЕ

Арэлі на Яршоўскай гары

Народныя традыцыі шануюць у Іркуцкім таварыстве беларускай культуры імя Яна Чэрскага

Усё цяплей дні ды карацей ночы, і дзень вясновага раўнадзенства прайшоў — то пара Вясну лукаць, каб прыйшла хутчэй! Па гэтай нагодзе сабраліся беларусы Іркуцка па традыцыі на Яршоўскай гары адзначыць Гуканне Вясны.

Надвор'естаялацудоўнае: свяціла Сонца, неба яснае, паветра — свежае і цёплае. Вясна, як вядома, асацыюецца з жаночасцю, таму большасць абрадаў свята і выконваюць дзяўчаты і жанчыны. Спявалі вяснянкі з працяглым, непаўторным "У-у-у" ў канцы кожнага радка (каб абудзіць багіню Ладу), запускалі ў неба папяровыя птушак — каб птушкі пералётныя хутчэй вярнуліся з выраю і прынеслі Вясну на крылах. Вадзілі карагоды, заклікаючы Сонца сагрэць навакол-

Аляксей Кухта і яго сяброўка

ле, а Зямлі-матухне прынеслі ахвяру — смачную кашу ў збанку на мёдзе ды вяршыхах — каб урадажэй летам быў багаты. Падмацаваліся ўдзельнікі свята і самі: кожны з'еў па смажаным яйку, гэтак сімвале Сонца.

Вясна — гэта новае нараджэнне,

адраджэнне Прыроды і душы чалавечай, калі ўсё жывое зноў ажывае. З тым звязаны і абрад спальвання на вогнішчы старых рэчаў: разам з імі, лічыцца, згараюць і ўсе праблемы, расчараванні ды няўдачы. Цяпер месяц пад усё новае-вясновае расчышчана, і наперадзе — толькі добрае, таму трэба зноў паклікаць птушак! Усе дзяўчаты ўзялі свістулькі, флейты і іншыя прадметы, здольныя выдаваць гукі ды ўшчалі такі гучны свіст, што птушкі і ў выраі ці па дарозе ў Сібір яго пачулі.

А яшчэ свята, якое ладзілі сябры Іркуцкага таварыства беларускай культуры імя Яна Чэрскага, было ўпрыгожанае вясёлымі танцамі і гульнямі. А дзеці гэтак радаваліся арэлям, усталяваным на час свята на Яршоўскай гары! Актыўна і атакавалі гушкарку ўвесь час. Між тым гайданне-разгойданне такое — таксама абрадавая дзея, з магічна-вясновым

А дзетак ад арэляў на Яршоўскай гары было не адцягнуць

сэнсам. І ўжо напрыканцы свята адчувалася вясна: калі не ў прыродзе, то на душы значна пацяплела. Зрэшты, мы даўно пераканаліся, шануючы народныя традыцыі: лобы абрад

мае вялікую сілу, асабліва ж калі ён праводзіцца асэнсавана і шчыра. Так што будзе хутка вясна і на зямлі Іркуцкай: Лада нас пачула.

Наталля Багамаз, г. Іркуцк